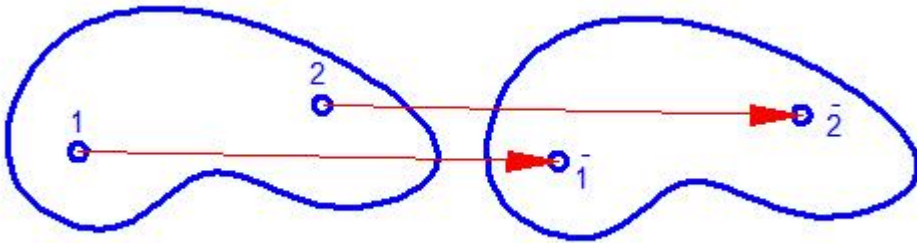

Otáčení a posunutí

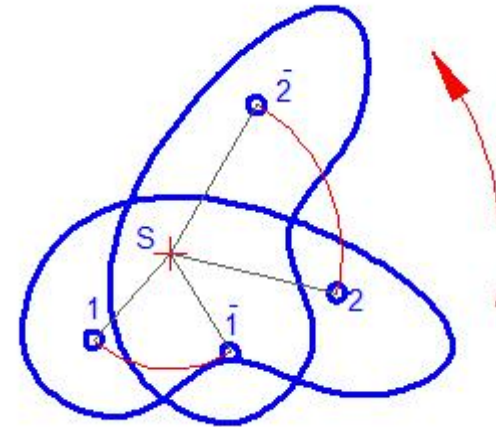
posunutí (translace)

- všechny body tělesa se pohybují po rovnoběžných trajektoriích

otočení (rotace)

- všechny body tělesa se pohybují po kružnicích okolo osy otáčení

Analogie otáčení a posunutí

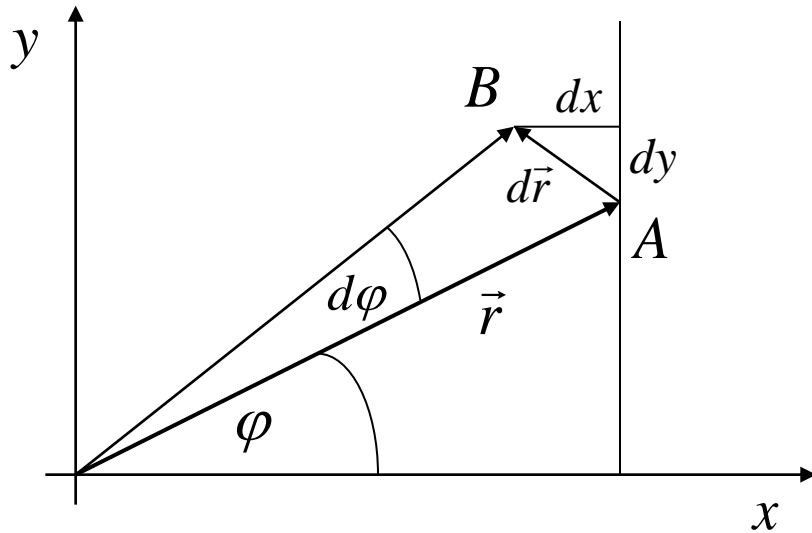
posunutí (translace)

- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo
- rychlost $v = dx / dt$
- zrychlení $a = d^2x / dt^2$
- síla $F = m d^2x / dt^2$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo okolo osy
- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$
- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$

Analogie otáčení a posunutí

$$dx = -|AB| \sin \varphi = -r d\varphi \sin \varphi = -y d\varphi$$

$$dy = |AB| \cos \varphi = x d\varphi$$

rychlost:

$$v_x = \frac{dx}{dt} = -y \frac{d\varphi}{dt} = -y\omega$$

$$v_y = \frac{dy}{dt} = x \frac{d\varphi}{dt} = x\omega$$

velikost rychlosti:

$$v = \sqrt{v_x^2 + v_y^2} = \omega r$$

Analogie otáčení a posunutí

posunutí (translace)

- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo
- rychlost $v = dx / dt$
- zrychlení $a = d^2x / dt^2$
- síla $F = m d^2x / dt^2$
- práce: $dW = \vec{F} d\vec{r}$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo
- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$
- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$
- moment síly $N_z = x F_y - y F_x$

$$dW = F_x dx + F_y dy = (x F_y - y F_x) d\varphi$$

$$\text{moment síly: } \vec{N} = \vec{r} \times \vec{F}$$

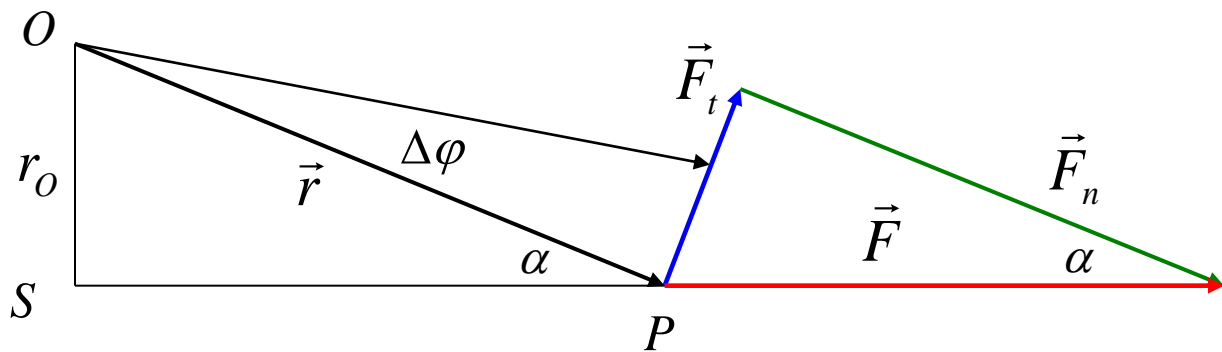
$$\text{celkový moment síly: } \vec{N} = \sum_i \vec{N}_i$$

Moment síly

moment síly: $\vec{N} = \vec{r} \times \vec{F}$

$$N = rF \sin \alpha = rF_t = r_o F$$

r_o – rameno síly

Analogie otáčení a posunutí

posunutí (translace)

- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo
- rychlost $v = dx / dt$
- zrychlení $a = d^2x / dt^2$
- síla $F = m d^2x / dt^2$

- 2. Newtonův zákon: $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$

$$N_z = xF_y - yF_x = mx \frac{d^2y}{dt^2} - my \frac{d^2x}{dt^2} = \frac{d}{dt} \left(mx \frac{dy}{dt} - my \frac{dx}{dt} \right) = \frac{d}{dt} \underbrace{(xp_y - yp_x)}$$

moment hybnosti: $\vec{L} = \vec{r} \times \vec{p}$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo
- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$
- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$
- moment síly $N_z = x F_y - y F_x$

moment hybnosti L

Analogie otáčení a posunutí

posunutí (translace)

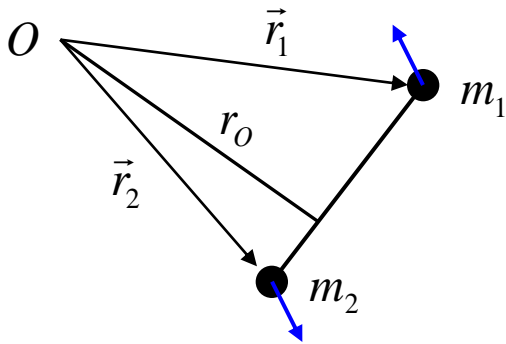
- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo
- rychlost $v = dx / dt$
- zrychlení $a = d^2x / dt^2$
- síla F
- hybnost p
- 2. Newtonův zákon $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo
- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$
- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$
- moment síly $N_z = x F_y - y F_x$
- moment hybnosti $L_z = x p_y - y p_x$
- 2. Newtonův zákon $\vec{N} = \frac{d\vec{L}}{dt}$

Celkový moment hybnosti

celkový moment hybnosti:
$$\vec{N} = \sum_i \vec{N}_i = \sum_i \frac{d\vec{L}_i}{dt} = \frac{d\vec{L}}{dt}$$

2. impulsová věta:

$$\vec{N} = \sum_i \vec{N}_i = \vec{N}^E = \frac{d\vec{L}}{dt}$$

Rychlost změny celkového momentu hybnosti vzhledem ke kterékoliv ose je rovna celkovému momentu vnějších sil vzhledem k téže ose.

Zákon zachování momentu hybnosti

2. impulsová věta:

$$\vec{N} = \sum_i \vec{N}_i = \vec{N}^E = \frac{d\vec{L}}{dt}$$

Rychlost změny celkového momentu hybnosti vzhledem ke kterékoliv ose je rovna celkovému momentu vnějších sil vzhledem k téže ose.

- pokud je $\vec{N} = 0 \Rightarrow \vec{L} = \text{konst.}$
- **zákon zachování momentu hybnosti**
- Je-li vzhledem k některému bodu soustavy výsledný moment vnějších sil nulový, pak se celkový moment hybnosti vzhledem k uvažovanému bodu zachovává.
- důsledek symetrie fyzikálních zákonů vůči otočení v prostoru
- analogie zákona zachování hybnosti pro případ rotace

Analogie otáčení a posunutí

posunutí (translace)

- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo
- rychlost $v = dx / dt$
- zrychlení $a = d^2x / dt^2$
- síla F
- hybnost p
- 2. Newtonův zákon $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo
- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$
- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$
- moment síly $N_z = x F_y - y F_x$
- moment hybnosti $L_z = x p_y - y p_x$
- 2. Newtonův zákon $\vec{N} = \frac{d\vec{L}}{dt}$

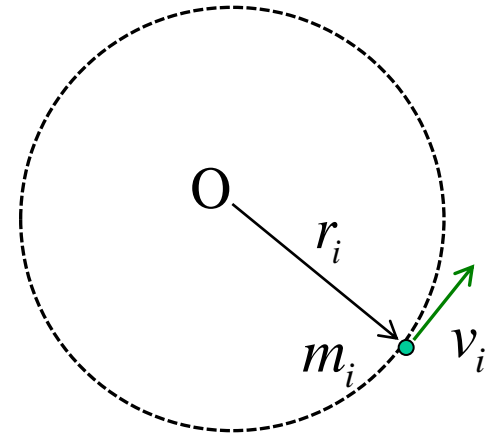
Moment setrvačnosti

hmotný bod: m_i $[x_i, y_i]$

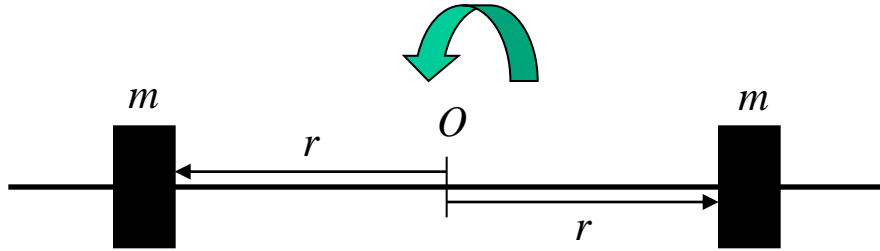
moment hybnosti: $L_i = r_i m_i v_i = m_i r_i^2 \omega$

součet pro všechny hmotné body: $L = \sum_i L_i = \sum_i m_i r_i^2 \omega = J \omega$

moment setrvačnosti: $J = \sum_i m_i r_i^2$

Moment setrvačnosti

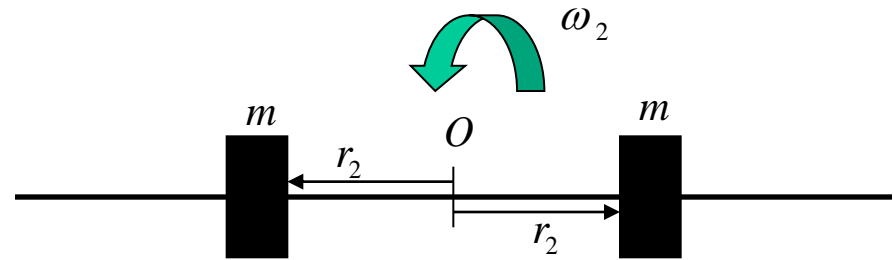
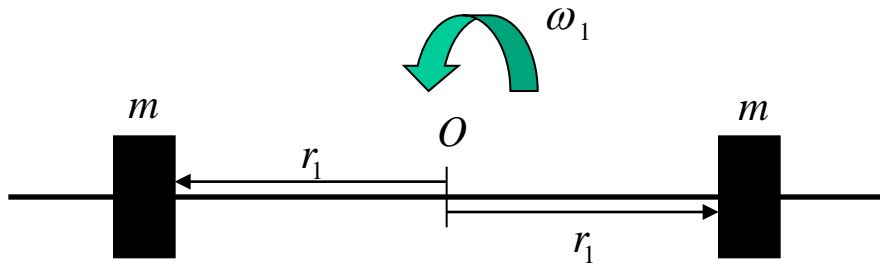

moment setrvačnosti: $J = 2mr^2$

zákon zachování momentu hybnosti: $J_1\omega_1 = J_2\omega_2$

zde konkrétně: $r_1^2\omega_1 = r_2^2\omega_2$

Zákon zachování momentu hybnosti

- moment setrvačnosti: $J = 2mr^2$
- zákon zachování momentu hybnosti: $J_1\omega_1 = J_2\omega_2$

- zde konkrétně: $r_1^2\omega_1 = r_2^2\omega_2$

- kinetická energie: $\frac{1}{2}J_1\omega_1^2 = mr_1^2\omega_1^2$

$$\frac{1}{2}J_2\omega_2^2 = mr_2^2\omega_2^2$$

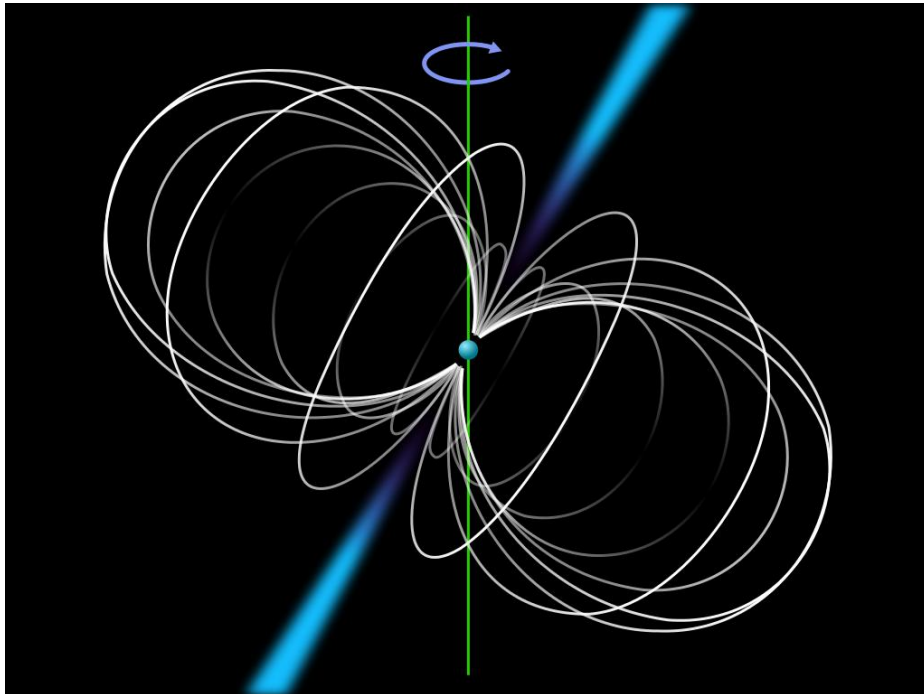
- jestliže platí $J_1\omega_1 = J_2\omega_2$

- nemůže současně platit ~~$J_1\omega_1^2 = J_2\omega_2^2$~~

- **při přesunutí otáčejících se závaží se koná práce**

Neutronová hvězda

- hmotnost $\sim 1.5 M_{\text{Slunce}}$
- průměr ~ 20 km
- perioda rotace $\sim$ ms

pulsar v Krabí mlhovině

Analogie otáčení a posunutí

posunutí (translace)

- vzdálenost x o kolik se těleso posunulo

- rychlost $v = dx / dt$ $\vec{v} = \frac{d\vec{r}}{dt}$

- zrychlení $a = d^2x / dt^2$ $\vec{a} = \frac{d\vec{v}}{dt}$

- síla F $\vec{F}$

- hybnost p $\vec{p}$

- 2. Newtonův zákon $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$

- hmotnost m

$$\vec{p} = m\vec{v}$$

otočení (rotace)

- úhel φ o kolik se těleso otočilo

- úhlová rychlost $\omega = d\varphi / dt$ $\vec{\omega} = \frac{\vec{r} \times \vec{v}}{r^2}$

- úhlové zrychlení $\varepsilon = d^2\varphi / dt^2$ $\vec{\varepsilon} = \frac{d\vec{\omega}}{dt}$

- moment síly $N_z = x F_y - y F_x$ $\vec{N} = \vec{r} \times \vec{F}$

- moment hybnosti $L_z = x p_y - y p_x$ $\vec{L} = \vec{r} \times \vec{p}$

- 2. Newtonův zákon $\vec{N} = \frac{d\vec{L}}{dt}$

- moment setrvačnosti $J = \sum_i m_i r_i^2$

$$\vec{L} = J\vec{\omega}$$

Moment setrvačnosti

- moment setrvačnosti tyče délky l
- pro osu otáčení na kraji

$$J = \int x^2 dm = \rho S \int_0^l x^2 dx$$

$$J = \frac{1}{3} M l^2$$

- moment setrvačnosti tyče délky l
- pro osu otáčení na kraji

$$J = \int x^2 dm = 2\rho S \int_0^{l/2} x^2 dx$$

$$J = \frac{1}{12} M l^2$$

